

lariter esse cura, vendite etiam que possideris, bona vestra omnia.

ET DATE, et distribuite ea pauperibus in ELEEMOSINAM; quò, liberi ab his, associatis pendere à benedicta Patris Providentiæ, et in ipso solo, non in divitiis vestris fidere. Delecti à Deo Patre ad tantam dignitatem, quanta est regni celestis, non solum ponite timorem vanum, anxiamque de victu et amictu sollicitudinem, verum etiam si quæ vobis sint possessiones aut bona vendite, et pecuniam inde collectam semel erogate in sublevandam pauperum inopiam; ut eò aptiores dignioresque reddamini illis quibus destinati estis perennis bonis, quò magis contemnitis minusque confiditis in his perituris: quæ cum ad fiduciam ac amorem sui animum possidentis trahere consueverint, fit ut qui his caret, facilius, occurrentibus necessitatibus, ad munificum Patrem Deum confugiat, ab ipsis Providentiæ curaque totus pendeat, et quod paravi celeste regnum ardentius exoptet. Hæc est loci presentia. Cæterum non precipit Saluator, sed hortatur, omnia vendere et pauperibus erogare, in eum faciem ut facilius assequamur id quod præceptum est, animum, inquam, ita habere affectum, ut in facultatibus non confidamus, nec eas tanquam solida bona amemus. De his latius agitur Mathæi 19, v. 21, et sequentibus.

FACTE. Ita verò facietis. Ne existimetis perituras vobis hoc modo facultates vestras: Non possunt magis in tuto collocari, nec majore certioreque cum favore depoui.

SACCELUS. marsupia. Solent in sacculis sive marsupis pecunia asservari et circumferri, Prov. 7, v. 20.

QUI NON VETERASCENT, è quibus pecunia perdi nequit. Nam is quibus pecunia circumferatur sacculis, detritis tandem ac ruptis vetustate, pecunia perit et fructus omnis illius. At qui eam pauperibus erogat, tanquam condit in sacculis imputribilibus, è quibus perdi nequeat, eò quod æternam ex eà recepturus sit fructum in altero seculo.

THESAURUM, scilicet facite, parate seu reponite vobis. Id est, hoc modo facietis seu parabit, longè pretiosiorum et amplissimum.

NON DEFICIENTEM, qui nunquam deficiat, perpetuum et inexhaustum. Usu minuitur ac facile deficit thesaurus terrenus; ad elemosinarum merces est multa nimis adeoque infinita.

IN CAELIS, in regno caelorum, quò pervenire cupi-

mus: parum ut ab eorum sollicitudine liberi discatis pendere à tam benedicta Patris Providentiæ, et in ipso solo, non divitiis fidere; partim ut in vobis bonis operibus adiatipatis, ad illud regnum comparandum. Quamvis enim sine meritis regnum illud præparetur, non tamen sine meritis datur. FACTE VOBIS SACCELUS, seu marsupia, qui non veterascent, id est, qui nec tempore nec usu deterantur, ut fieri solet, et pecunia perant. Quid autem hoc sit, statim explicat; hoc est, per erogationem pecuniarum in pauperes facite seu reponite vobis thesaurum non deficientem in caelis, quò pervenire et in æternam permanere cupitis. Sic ergo timorem eis tollit ne pecunias perituras patent,

lis, et ubi vobis cooptatis perpetuò manendum erit, ibi negotiamini, eoque omnem vestram curam ad studium transferte, ut dignum est.

NON APPROPRIAT, appropinquare non potest. NEQUE, et ubi.

CONTRAHIT, corrumpere non potest; qui nullo vobis modo perire potest, quin æternam eò facti frugamini.

VERS. 34. — UBI ENIM, etc. Imecit aliam rationem, quare consulat nobis; divenditis et in pauperes erogatis facultatibus, colligere thesaurum in celo, ut corde scilicet in celo versetur, quò destinamur; non talparum instar in terrâ. Nam ut cor vestrum, inquit, sit in celo, oportet et thesaurum vestrum in celo esse: ut spes omnis vestra ac fiducia sit in Patre caelesti, amorque vester sit caelestium bonorum, necesse est thesaurum, divitiis, facultates, quæ habetis, penes Patrem deponatis in caelis; quò quidem fit per elargitionem illarum in elemosynam: nam si illas vobis hic reconditis aut servatis in terrâ, in terrâ erit fiducia vestra, à terrâ pendebitis spes vestra, terrenorum amans in terraque detossus erit animus vester, quò nihil esse queat homine indignus. *Ubi enim thesaurus, quod dicit solet, ibi cor.* Cor nostrum esse alicubi, nihil aliud est, quam curam omnem nostram, cogitationem; gaudium, fiduciam, spem, metum, amorem, totum videlicet animum, circa aliquid versari. Significat hæc proverbialis sententiâ miserum esse qui hæc in terrâ repositos thesauros habent suos; quia animo menteque, toti terræ terrenisque rebus affixi sint. *Amor meus,* Augustinus ait, *pondus meum: ubi amo, eò feror; et rursus: Anima vestra est ubi amat, quàm ubi animat;* thesaurus autem id est quod homo præ cæteris rebus suis maxime amat. Itaque altero jam argumento dissuadet Saluator, ne in terrâ thesaurizemus, eoque hujusmodi: Ubi thesaurus hominis est, illic ejus et cor est; illic animus cogitatioque ejus omnis versatur. Ergo si tibi thesaurus in terrâ sit, etiam animus in terrâ erit: quò quid est illo indignus, qui animo menteque caelesti præditus est, qui ad caelestia capessenda bona creatus et vocatus est; denique qui Patrem invocet in celo? Ut igitur, ita ut oportet, vester tametsi in terrâ adhuc peregrinantium, in celo versetur animus, illic thesaurus vester sit, illic transmittite pecunias, opes, divitiis vestras, illic sint bona vestra, quæ solidiorum summorumque honorum loco habeatis; amictis; quibusque felices vos et beatos ducatis.

si pauperibus erogaverint, quandoquidem ille futurus sunt thesauri inexhausti loco apud Deum. Ex quo et alia utilitas sequitur, quod, si totus thesaurus noster eò modo collocetur apud Deum, etiam cor et amor noster eodem sequatur, ut addit.

VERS. 34. — UBI EST THESAURUS VESTER, ibi et cor vestrum erit, id est, cura, occupatio, et amor cordis, quia naturaliter quisque studet servando, augendo, fructuendoque quod instar thesauri diligit. Ex qui cordis in celum translatione sequitur mox caelestium rerum perpetua meditatio, et consequenter liberatio à multis vanitatibus et peccatis; quibus corda in seculum effunduntur; et ibi cum thesauro sepelluntur. Ut

VERS. 35. — Sicut, etc. Porro autem, quia non longè abest regnum Dei, tenete vos semper paratos ad illud excipiendum.

LUMBI PRÆCINCTI semper, quamdiu hæc vita durat. *Luceni* est sacra Scriptura mentio præcingendorum lumborum, quod ad litteram quidem est, vestes contrahere, extrema vestium adducere ad lumbos in cingulum. Utebantur enim Judæi, viri non minus quam mulieres, et servi non minus quam domini, talaribus seu oblongis vestibus, quas, ne impedimento esset vestium onus ac profectus, iter aut opus aliquid facturi elevabant, cingebantque ad lumbos, sola subneculâ pendente ad tegenda naturalia, more mulierum nostratum. Hinc enim duplex adjumentum accedebat ad itineris operisve facilitatem, nam quòd gressus esset liberior, alterum quòd cinctus lumborum adderet robur. *Solent qui aliquid operantur, lumbos habere præcinctos, ut expeditè operentur,* inquit Euthymius. Lumborum igitur præcinctio; habitus est ministri, aut alterius ejusmodique parati ad iter aut opus aliquid strenuè faciendum; nec tantum parati, sed et facientes. Porro hic cum de itinere non agatur, de opere sermo est, idemque est, *sicut lumbi vestri præcincti,* quod omni abjecto impedimento strenuè incumbatis operi, nunquam desides sitis, sed semper occupati operibus virtutum, semper intenti agendis iis que venturo Domino sint grata, quæ à Domino sunt vobis commissa; aliens enim Dominus, singulis sua opera distribuit, Marc. 13, v. 34: *Omni-bus modis parati estote ad opera Domini vestri,* ait Theophylactus.

ET LUCERNÆ, candela, scilicet vestrae sint ardentes, accense semper. Non sufficit lumbos nobis esse præcinctos, oportet et lucernas ardere; nam quia in nocte versamur, est enim hoc seculum nocti simile, in quo ignorantia tenebræ dominantur; nisi adsit nobis lumen, nihil possumus operari; præsertim quod bonum et rectum sit, sed in somnium facillimè incidimus: *Lumen autem oppositum oculis, pellit somnolentiam,* quod ait Cyrillus in Catena, et facit ut operari sicut oportet queamus. Lucerna nostra est fides, quæ tunc ardet seu accensa est, cum lumen

autem ostenderet quò mentis habitus et vigilantia ad regnum caelorum erecti esse debemus; addit.

VERS. 35. — Sicut LUMBI VESTRI PRÆCINCTI, per carnis continentiam, inquit Gregorius, boni. 45 in Evang., et lib. 28 Moral., c. 7, alius 4, et Augustinus, libro de Continentiâ, capite 7. Rectius, sermone 59 de Verbis Domini, intelligit continentiam generalem ab omnibus illicitis concupiscentiis. Et LUCERNÆ ARDENTES IN MANIBUS VESTRIS, id est, bonis operibus fulgeatis. Itaque lumbos habere præcinctos; Augustino est declinare à malo; lucernas tenere, facere bonum. Senatus videtur magis moralis quam literalis; nam si vim phrasos istius ex Scripturis attingamus, præcinctio lumborum est habitus hominis expediti ad iter, seu ad opus ministerii; ut patet infra, vers. 37, et claris capite 17, vers. 8: *Præcinge te, et sinistra,* alicuique multis locis. Orientales enim olim, sicut et nunc, talaribus utebantur vestibus, quas elevatas et collectas ad lumbos cingebant, ne operantibus essent impedimento. Itaque *sicut lumbi vestri*

nobis præbet, quosciamus quid operandum nobis sit, quæ opera à nobis Dominus exigit, ad consequendum regnum ejus idonea, et quomodo operandum sit, denique quæ luce. *Lucernæ ardentes,* inquit Augustinus, *ut hoc ipsum quod facitis, vero sine et rectâ intentione faciatis,* lib. 2 Quæst. evang., c. 25. Absque fidei lumine nihil quivis facere, quod quidem Domino gratum sit; ipsum verò ejus lumen, excitat nos ad operandum quod gratum sit, nec sinit torpescere aut dormire. Ergo lumen fidei semper nobis adhibendum est ad omnia opera nostra, ut etiam perpetuum fidei et operum exercitium reddat ministrum à Domino suo absentem, talem omnino qualis esse debeat, perfectè paratum ad Dominum excipiendum, et ad regnum ejus participandum.

IN MANIBUS VESTRIS. Hæc Græci codices et auctores omnes omittunt: Latini codices plurimi omittunt, et quidem emaculatoris (meo iudicio) plurimè addunt: similiter et auctorum Latinarum, alii legunt; alii prætereunt. Inter Latinos veteres Augustinus, inter modice ætatis Beda, inter postremæ ætatis interpretes, Dionysius Cartusianus, minime agnoscunt. Ac videri possit parùm consentaneum proposito, nam lucernæ, si perpetuò manibus tenentur, impedimento sint operantibus. Cæterum si legendum est, licet interpretari, *in manibus vestris,* præ manibus vestris, ad manus vestras, ut significetur parate, quæ in manus accipiuntur, si quid propius inspicendum aut considerandum sit, si mutandus locus, si occurrentium domino pulsanti fores.

VERS. 36. — Et vos, itaque sitis vos omnino SIMILES HOMINIBUS, servis fidelibus et strenuis, EXERCITANTIBUS nocte, cum diligentia et patientiâ, et assiduitate semper num pulset fores.

DOMINUM SUUM, parentem familiam, QUANDO REVERTATUR, quod incertum habent quò futurum sit horâ; ANUPTIIS, à convivio nuptialium, quod solet nocte celebrari.

UT CUM VENERIT, ita expectantibus et comparatis, ut cum venerit et fores pulsaverit, CONFESTIM ac citra moram eis APERTIANT, hecque eum excipiant. Hujusmodi enim servi inprimis vigilant, id est, accendunt lucernas suas, ut cum dominus venerit, non sint in tenebris. *Ut cum venerit, ita expectantibus et comparatis, ut cum venerit et fores pulsaverit, confestim ac citra moram eis apertiant, hecque eum excipiant.* Hujusmodi enim servi inprimis vigilant, id est, accendunt lucernas suas, ut cum dominus venerit, non sint in tenebris. *Ut cum venerit, ita expectantibus et comparatis, ut cum venerit et fores pulsaverit, confestim ac citra moram eis apertiant, hecque eum excipiant.* Hujusmodi enim servi inprimis vigilant, id est, accendunt lucernas suas, ut cum dominus venerit, non sint in tenebris.

VERS. 36. — Et vos SIMILES HOMINIBUS EXERCITANTIBUS DOMINUM; qui omnia parata tenent, et attentè auscultant, utrum dominus pulsset fores. QUANDO REVERTATUR à nobis, seu convivio nuptialium, quod nocte celebrabatur; ut ex eadem parabola virginum

sis lucernis intenti sunt operi præscripto à domino. Nam, si, vel in tenebris versarentur, vel desides dormirent, minimè parati essent ut domino contestim aperirent, inò verò diu expectare sinerent, magno suo malo, interea dum, vel lucernas accenderent, vel somnolentiam excuterent. Illis ergo gravis servis monet Christus ut similes simus: sciamus nos hoc in mundo tenebrosos à Deo collocatos ad tempus præscripto ministerio quod obeamus, datis mandatis quæ custodiamus, donec ipsi visum fuerit, de cælo cælique gaudiis quæ inlabit, ad nos venire, id est, nos hinc auferre per mortem. Quod quia incertum est quo futurum sit tempore, vult semper intentos nos in illam horam, debere in venturum fidèi oculos conjicere, et gnæviter incumbere ministeriis quæ nobis demandavit, ut cum subito venerit, et morbo immisso, aut quavis alià ratione, corpusculum nostrum dissolvendi causâ pulsaverit, promptè et cum gaudio occurramus ipsi, nullius nobis mali consilii (Euthymii sunt verba) ad parati alacresque ac læti ipsum per mortem excipiamus.

VERS. 37. — BEATI, etc. Persistit in metaphora patris et servorum familiæ, sed intelligit Deum et homines, fideles præsertim suæ Ecclesiæ, præditos cognitione mysteriorum regni.

VIGILANTES, id est, quod mox dixit, accensis lucernis incumbentes operibus sibi delegatis. Titus, hoc est, paratos, omniq. virtutum generi intentos.

AMEN. Quare dicit beatus, exponit, perseverans in eadem metaphora.

PRÆCINET SE. SYRUS, præcinet lumbos suos, in morem scilicet ministri. Vide supra, v. 35.

DISCUBERE, mensæ accumbere, tanquam dominos.

TRANSIENS, obiens, circumiens mensam, ultrò citròque obambulans ac discipiens quid desit singulis, quid quisque meruerit ac desideret. Titus: Hoc est, pro meritorum ratione solvet præmia, nam etsi mensam, variis donorum et gratiarum ferculis magnificè instructam, omnibus promiscuè appositurus sit;

patet, idèque tunc homines minimè parati esse solent. Per hanc igitur similitudinem indicat Christus adventum suum redeuntis à nuptiis, quæ etiam nunc cum animabus iustis in celo celebrantur, ad iudicium. Hunc semper erectos animo, et fidè, et operibus expectare nos jubet. Ut cum venerit et pulsaverit, id est, indicia adventus sui dederit, CONFESTIM APERTIAMUS ET, id est, promptè et cum gaudio ipsum excipiamus, nullâ mortis tergiversatione, nullâ interpositâ sui preparandi morâ. Nam quavis Christus de suo adventu ad generale iudicium loquatur, ut plerumque loqui solet, hoc ipsum tamen contingit uniuersis tempore mortis suæ. Uide Greg., hom. cit.: Pulsat, cum per agritudinis molestias mortem esse vicinam, designat: cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus: de quo ipse latius. Itaque pulchrè S. Cyprian., l. de Mortalitate: Quam preposterum est, quamque perversum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus, quando evocati nos, et accessit de hoc mundo, non statim voluntatis ejus imperio prearemus! Obnitimur et reluctamur, et pervicacium more servorum ad conspectum domini cum tristitia et morore perducimur, exuentes istinc necessitatis vinculo, non obsecuro

attamen pro exhanstorum laborum quantitate, singulis alias et alias spirituales delicias apponet.

MINISTRABIT ILLIS, suppeditabit quiddam ad recreationem, recreationem et æternam eorum felicitatem, faciat, in morem humani patrisfamilias, qui fruitus delicias et gaudiis convivii nuptialis, domum reversus, servos quos invenit vigilantes, officijs suis vacantes, et dominum expectantes, vicissim læti copiosaque cenâ excipiat, seipso ministro exhibito. Quæ similitudine significatur, non quod serviturer Christus in gloriâ servis suis ministraturus sit, sed quod evectos ad inusitatum honorem et dignitatem supremam, quæ superet omnem mundi principatum, participes faciat suæ gloriæ, et quasi dominos ac patres sibi, sedere faciet in thronis, edentes et bibentes super mensam suam in regno suo, quemadmodum promittit infra, 22, v. 30: Ministrat dignis, inquit Theophylactus, par eis retribuens; et sicut ipsi ei ministraverunt, ita etiam ipse eis vicissim ministrat, et dapsilem eis mensam præstat, exhibens spirituum donorum lautitias. Tunc ex servis dominos et amicos faciet, dulcissimam eis in regno cælorum pro labore quietem, et amplissimam beatitudinis retributionem largiens, quos fideles ipsa vigilantia ac diligentia probaverit, quos adveniens strenuus ac vigilans in operibus bonis invenierit.

VERS. 38. — ET SI. Quòd si etiam serò venerit in secunda vigilia, circa medium noctis:

In TERTIA VIGILIA, post medium noctis (nam ut secunda vigilia finitur, ita tertia incipit nocte); profundâ nocte, quo tempore dormire omnes solent, et præsertim qui priore noctis parte vigilaverint. Quia perseverat sermo in metaphora reditûs à nuptiis, non meminit quartæ vigiliæ, ut nec primæ, quia nec tam citò, nec tam serò, rediri à nuptiis solet, quæ circa medium noctis ut plurimum solvuntur, sponsâ in thalamum inductâ. Interim significat, omni tempore vigilandum nobis esse, etiam ætate provecitâ et decrepitâ, nec satis esse, aliquando aut ad tempus vigilare, in

voluntatis. Et volutus ab eo premiis cælestibus honorari, ad quem venimus invit? Hac ille.

VERS. 37. — BEATI SERVI ILLI. Perstitit adhuc in eadem metaphora seu parabola. QUITI CUM VENERIT DOMINUS, videlicet Christus eo quo dicitur est modo, INVENIET VIGILANTES, seu paratos. AMEN DICIT VOIBIS, QUOD PRÆCINET SE, in morem ministri, et FACIET ILLOS DISCUBERE, tanquam dominos; et TRANSIENS, id est, ultrò citròque obambulans, ut discipiat, num quid desit, MINISTRABIT ILLIS, id est, quiddam ad recreationem, recreationem æternamque felicitatem fecerit, suppeditabit, instar perhumani patrisfamilias, qui benè cenatus ex nuptiis rediens famulos officiosos, et dilata propter dominum cenâ inceptos, vicissim copiosâ cenâ velut minister excipiet. Quod quavis carnalis dominus non sit usitatus, idè tamen Christus libentius dixit, ut efficiat significaverit inusitatum futurum honorem, quem eis exhibebit, quasi dominus et coheredibus, secum in gloriâ considerandis.

VERS. 38. — ET SI VENERIT IN SECUNDA VIGILIA, id est, circa noctis medium, quo finitur, ET, SI IN TERTIA VIGILIA VENERIT, quæ post medianam noctem incipit, et singulari per tres horas durat, ut alibi dictum est. Quartæ vigiliæ, quæ terminatur ortu solis, et primæ,

ætate juvenili et virili, sed perseverandum quamdiu hæc vita durat, quia incerta sit hora mortis, et adventus Domini longanimitè sit expectandus.

ET ITA, etc., id est, vigilantes, bonorum operum studio occupatos paratosque inveniant. Id qui fecerint, nec ob vitam longiorem vigilandi curam remiserint, BEATI SUNT, illi cæteris etiam beatiore erunt, ampliora beatitudinis regniq. cælorum præmia consequentur ut quorum vigilia laborque diuturnior ac perseverantior fuerit.

VERS. 39. — HOC AUTEM SCRIBITE. Nam et hoc scribite.

QUIA SI SCRIBET, quòd si scribisset.

HORA. Sic etiam est Græcè: Syriacè autem est vigilia.

NON INVENIET, xxi cōz elazt, et non siviisset, non permisisset.

DOMUM SUAM, parietes domus suæ. Cùm ostia plerumque firmis obstructa sint quàm ut possint à quocumque foris aperiri aut efringi, fures alias adium partes tentant, ut ingressum sibi faciant. Subaudiendum est hinc, nec proinde rerum suarum dampnum pateretur, aut passus fuisset. Nam, sive sermo sit de eo qui jam passus sit dampnum, juxta Græcum, sive de eo qui passurus sit, juxta Latium et Syriacum textum, eodem res recidit. Cæterùm non est perfecta hæc similitudo, sed ex proximo versu, quo res ipsa explicatur, intelligitur supplenda hunc in modum: sed quia scire non potest patrifamilias, quâ horâ aut quo tempore fur venturus sit, eò quòd foris conditio sit, ut tempore veniat quod minimè sciat, et quo minimè expectetur, idcirco omni tempore vigilare debet, si vel quantum possibile est, ut res suas à fure servet. Vel juxta Græcam lectionem: Sed quia scire non potuit quo tempore fur venturus esset, eò quòd fur illud tempus observat quo minimè omnium expectetur, vigilasset omni tempore, si possibile fuisset; verum quia impossibile est et abhorrens ab hominis naturâ, perpetuè esse vigilem, accipit ut passus sit dampnum.

VERS. 40. — ET VOS, omnes, exemplo animosè gnæviter patrifamilias, cui ad perpetuè vigilandum, non voluntas deest, sed naturæ possibilitas.

ESTOTE PARATI, ad subeundum iudicium Filii hominis, omni horâ seu tempore. Non dicit vigilate (jam enim subindicaverat, impossibile homini esse semper vigilare), sed parati estote, sic interpretans quod metaphoricè sermone dixerat vigilate; nam

quæ ab occasu incipit, non meminit, tum quia tantum importunissimum inopinatissimumque tempus adventus sui reditûs sui significari voluit, tum quia metaphora redeuntis à nuptiis non ita congruat illi vigiliæ; nec enim tam citò, nec tam serò rediri, sed circa noctis medium nuptiæ solvi solent. Scopus tamen est docere, quòd omni ætate, quamdiu hæc vita durat, sit vigilandum.

VERS. 40. — ESTOTE PARATI. Quibus verbis explicat, quid sibi voverit metaphora vigilandi. Vigilat autem seu paratus est, qui eo semper statum est, ut placeat Deo, et ipsi Deus: sic enim adventum Judicis non timebit, sed diliget, quæcumque horâ venerit. Quia quæ hora non putatis, id est, non expectatis,

semper esse paratum, minimè impossibile est. Paratus enim semper est qui semper eo statu consistit quem Dominus requirit, qui semper cum vitæ statu tenet, qui Deo gratus est. Nam huic nihil periculi imminet à Filio hominis, inò verò Filio hominis iudice æternâ vitæ remunerandus est. Contra imparatus est, qui aliter se habet quàm præcipit Dominus, cujus vitæ conversatio eo statu est qui displicet Deo, dissidentia, inquam, à præceptis Dei: huic enim imminet à Filio hominis iudicio discrimen extremum, quippe quoad dicendum sit æternis suppliciis.

VENIET ad vos iudicandos, in morte primùm, deinde et in resurrectione, furis scilicet instar, eo quo minimè putabitur tempore. Furi manifestè assimilat seipsum Christus, quod attinet ad diem adventus sui, quemadmodum frequenter alibi sacre Literæ, nominatim Apoc. 16, v. 15: Ecce venio sicut fur; idque quia utriusque adventus incertus est et inopinatus, plerisque etiam omnino inexpectatus. Monet igitur Christus ut curemus nos ipsos omni tempore sic gerere et habere, ut quocumque venerit Dominus, inveniat nos paratos et in officio constantes, dignosque qui ipsius iudicio ac cælestia præmia assumamus. Porro ut integer sensus superioris versus ex hoc eliciendus fuit, ita est hujus ex illo, hunc in modum: Quòd si sciretis, quâ horâ Filius hominis venturus esset, in eam horam vos pararetis. Tale quod autem est quod dicitur, inquit Chrysostomus cum discipulis suis Tito et Euthymio: Si scirent homines quando sunt potissimum morturi, eâ propterea horâ penitere studerent, et diligentiam suam circa illam horam ostenderent. Ne igitur illo solommodo tempore, sed continuè diligentes sint, perque totam vitam magno studio satagent se paratos tenere, et communem omnium finem, et eum qui cuique proprius est, fecit Deus ut ignoraret, furisque instar venturum prædixit.

VERS. 41. — AD NOS, apostolos tuos solos, quos doctrinâ tuâ singulariter instruit, discipulosque tuos et aliorum doctores esse vis.

HANC PARABOLAM, hanc similitudinem et cæteras similes præcedentes, quibus ad vigilandum hortaris.

AN ET, an etiam, ad omnes, tum hujus tum futuri temporis homines? Dubitabat Petrus an ad omnes pertinerent istæ admonitiones, ut quedam aliquando Christus apostolis suis propria prædicabat et com-

FILIUS HOMINIS, instar furis, VENIET, ad vos iudicandos, sive in particulari iudicio sive universali. Hanc Christi parabolam aliquid imitatus sunt et explicaverunt Apostoli: ut cum Petrus, epist. 2, cap. 5, dixit: Adventus dies Domini ut fur; et Paulus, 1 ad Thess. 5, vers. 2: Ipsi diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet; et ipse Christus, Apoc. 16, v. 15: Ecce venio sicut fur; mirum quia adventus ejus incertus, inopinatus, et plerisque inexpectatus est; ut sic, inquit Hieron., pendula: expectatio incerto semper credant esse venturum, quem nesciant, quando venturus sit. Quavis autem in commune omnes ad indefessam vigilantiam curam adhortatus fuerit, speciatim tamen apostolis, hoc est,

mendabat: videbatur enim similitudo de servis vigilantibus, ad apostolorum ordinem præcipue spectare.

VERS. 42. — DIXIT, respondit. Non clarè respondet ad questionem, sed ita temperat responsum, ut non neget quidem pertinere ad omnes qui salvi fieri volunt; significat autem, ad Petrum et collegas ipsius, quos Ecclesia suæ præfecturus erat, præcipue pertinere. Nam qui aliis prepositus est, multo majori vigiliâ curaque opus habet, ne videlicet non tantum ipsum se, verum et sibi commissos perdat.

QUIS PUTAS, quisnam. Admonitioni congruenti omnibus, subjicit aliam peccatorem apostolis suis reliquisque quos Ecclesia suæ præfecturus erat, ut quibus incumbere deberet singularis vigilandi necessitas, et cura non tantum sui ipsorum, verum etiam aliorum; quos prius quidem præmissis allicit ad præstandum officium, postea terret supplicis, si defuerit. Quare Hilarius hunc in locum: « Quamquam in commune nos ad indefessam vigilantiam curam adhortetur, specialem tamen populi principibus, id est, episcopis, in expectatione adventus sui sollicitudinem mandat. » Cæterum, quod monet Chrysostomus, potest parabola hæc suo modo accommodari omnibus qui quovis modo præsentis aliis, vel ad erogandam dispensandamque quam Deus concesserit pecuniam.

FIDELIS, fidus.

DISPENSATOR, œconomus. Matthæus simpliciter dicit, *servus*; Apostolus utrumque jungit, 1 Cor. 4, v. 1: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.*

ET PRUDENS, *Fidelis*, ut non fallat; *prudens*, ut non fallatur; *fidelis*, ut non quæ sua sunt sed lucrum domini et conservorum salutem sincerè querat; *prudens*, ut mediis ad hoc utatur quàm maxime propriis; *fidelis*, ne neget conservis eihum debitum; *prudens*, ut distribuât, iudicio adhibito, qualem quantumque cuique oportet; *fidelis* denique, ne retineat aut consumat in usum proprium ea quæ sunt conservorum; *prudens*, ut dispenset ac conservis tempore opportuno; beneficium enim non suo tempore datum, frustraneum redditur, et beneficii nomen amittit. « Utraque igitur re opus est, inquit Chrysostomus, ne scilicet quæ domini sunt ad proprios usus rapiamus, et ut opportune omnia dispensemus. Nam si alterum horum absit, ejus absentia alterum omnino claudicat. » Si enim fidelis quis fuerit, sed non prudens, plus sæpè obest quam prodest: si verò prudens, sed non fidelis, is tantò intolerabilior, quantò prudentior: utrovis autem modo pereunt res domini.

inquit Hilarius, populi principibus, seu episcopis, in expectatione adventus sui sollicitudinem mandans, addit:

VERS. 42. — QVIS PUTAS, etc. Uade Ambros. in Præfat., lib. 5 de Fide, exponit hæc de Petro. Pro, *quis putas*, Græcè est, *quisnam?* sic enim subinde notiter Interpret illud *ἀνα*, per *putas* reddit. Est *FIDELIS*, etc. Alludit autem ad divitem patremfamilias (qui se tacitè hic Christus comparat) qui prægrè proficiens unum ex famulis præficiat toti familie, cui in *TEMPORE*, scilicet opportuno, singulis sive

CONSTITUIT; Græcè, *constituit*.

DOMINUS SUUS; foras proficiens. *Dominus*, ipsum, non ipse se.

SUPRA FAMILIAM SUAM, super domesticos suos; quem præfeci reliquis servis suis.

UT DET, ut dispenset seu subministret: non tam ut accipiat, quàm ut det.

ILLIS, reliquis servis. Hoc addit interpret caritatis causâ.

IN TEMPORE, tempore opportuno: quotidie in prædio et in cenâ, vel quilibet hebdomade aut mense, pro more patriæ. Ponit Christus patremfamilias, cui amplum sit famulitum, eumque humanum et benignum, qui foras profecturus unum ex servis suis præficiat reliquis, cui mandat curam aliorum, ut illis operi suo incumbentibus, prospiciat temporibus opportunis de cibo; in quo servo requirit fidem et prudentiam, qualem descripsimus. Porrò huic patremfamilias tacitè se comparat Christus, qui brevi ex hoc mundo iturus ad Patrem, aliquos ex servis suis præfecturus erat reliquis, qui reliquos celestis doctrinæ et divinissimorum sacramentorum pabulo, quo cibarentur et alerentur in vitam æternam, ejus vice pascerent, et salutem tam illorum quam suæ invigilarent, nec ullo unquam opportuno tempore ab opere cessarent, donec ipse à dexterâ Patris ad visitandum et iudicandum omnes rediret. Ab his exigit fidelitatem et prudentiam; fidelitatem ne docere aut regere negligant, vel, quod sit pejus, verbo aut exemplo seducant, suæ curæ commissos; prudentiam, ut quàm opportunissimè faciant, quæ sui officii sunt, et quæ ratione quâ optimè Deo aut custodiunt aut lucrificam et prudentiam; fidelitatem ne docere aut regere negligant, vel, quod sit pejus, verbo aut exemplo seducant, suæ curæ commissos; prudentiam, ut quàm opportunissimè faciant, quæ sui officii sunt, et quæ ratione quâ optimè Deo aut custodiunt aut lucrificam

alludere. Hinc igitur summi Ecclesie præsulcs, episcopi dicuntur, tanquam insipientes et advigilantes ne desint necessaria.

TRITICI, id est, frumenti (species pro genere); *MENSURAM*, *ἀναμίστρον*. Vox composita ex *ἀνα*, quod hunc frumentum, nunc quemlibet cibum, et *μίστρον*, quod mensuram significat. Dabatur enim servis omnis cibum certâ mensurâ, nominatim verò frumentum, cujus quaternos modios apud Latinos accipiebant in mensam, quod quidem *demensum* dicebatur, sive à mense, sive à mensurâ. Matthæus, cibum seu alimentum vocat. Quare verisimile est, et Lucam intelligendum,

dicibus sive septimanis, det alimentum congruum, quod eis debetur; *TRITICI*, id est, frumenti, *MENSURAM*, ubi alluditur ad antiquum morem, quo servis dabatur in singulos menses certâ frumenti mensurâ ad victum, quod vel à mense vel metiendo *demensum* dicebatur, ex quo aliqui parentes poterant argere peccatum suum. Hic ergo œconomus seu famulitio prepositus, quem Lucas *dispensatorem* vocat, debet esse *fidelis et prudens*: fidelis, ut non fallat, prudens, ut non fallatur; fidelis, ut non sua, sed lucrum domini, hoc est, salutem familie ejus querat: pru-

non tantum de frumenti, sed et de cujusvis cibi mensurâ: nec enim solo frumento servi alebantur, præsertim ab humanis patribusfamilias, qualem hic ponit Jesus, cui magna fuerit cura de servis. Est et spiritalis animæ cibum, ecclesiastico œconomò, mensurâ dispensandus, prout vel necessitas vel capacitas requirit, eorum quibus præfectus est.

VERS. 43. — BEATUS ILLE, q. d., rarus est hujusmodi servus, sed beatus quisquis tandem hujusmodi est. *Non enim ignorans dixit quis putas est, sed ut quod rarum est ac multò dignum honore demonstraret;* ita Titus. Raros fore significat Ecclesia suæ præfectos qui benè præerant, qui populum christianum sibi commissum fideliter prudenterque recturi sint, sed ter quaterque beatos fore quicumque hujusmodi sint futuri.

CUM VENERIT, cum redierit, quantumcumque tardè aut ex improvviso. Non enim fecerat eum dominus, temporis quo reditus esset certiore, ut perpetuâ sollicitudine in officio contineretur.

ITA FACIENTEM, id est, fideliter et prudenter reliquis quibus præpositus fuerat servis administrantem cibum temporibus congruis, sicut ipsi fuerat præscriptum. *Beatus ille* episcopus omnisque ecclesiasticus præfectus, quem cum venerit ad iudicium Dominus, sive in vita, sive in mundi fine, qui ex improvviso utique veniet, quique minimè expectatam horâ, INVENIENS IUDICAVERITQUE, attentum in officium suum, suo gnæviter fungentem officio pascenti regendique populi. *Sic*, inquit, *facientem*, ipso nimirum actu momento quo venerit dominus: non enim sufficere benè aliquando fecisse, nisi ad adventum usque suum perseverantem dominus invenierit.

VERS. 44. — SUPRA OMNIA. Super omnes divitias, facultates, et res suas, super universam substantiam suam, non tantum super servos suos eorumque cibos. Quia servus, quibus prepositus fuerat, fideliter prudenterque rexit, administrans eis cibum in tempore, expertus dominus illius fidem ac diligentiam in cibis servorum, credet ei, non servos solum servorumque cibos, verum etiam thesauros, divitias, et bona sua omnia, ut ea omnia administraret, et primus ipse eis utatur fruatque. Præficiat eum omnibus bonis suis, et veluti rerum omnium consortem habere dignabitur, ita ut propemodum domino æquetur suo, quo modo Pharaon honoravit Josephum, Gen. 41, v. 40, et deinceps. His significatur singularis beatitudinis gradus, respondens merito eorum qui populo christi-

ans, ut cum iudicio illud faciat, id est, mediis utatur idoneis. Dicit igitur: *Quis putas?* q. d., quàm rarus est! Et ideo etiam.

VERS. 45. — BEATUS ILLE SERVUS, quisquis ille fuerit præfectus familie, id est, Ecclesie Christi, quem cum venerit Dominus ejus, in fine sive vite sive mundi, INVENIENS ITA FACIENTEM, scilicet fideliter et prudenter incumbentem officio suo. Unde August., epist. 148: Nihil in hac vita difficilius, laboriosius, periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio (qui omnes in populum officium habebant); sed apud Deum nihil iubeas, si eo modo militetur, quo soster imperator jubet.

stiano præfecti, fideliter prudenterque id munus obierint. Non tantum enim populo illi præferentur, quemadmodum hæc in vita; verum etiam dominabuntur omnibus creaturis, celestibus ac terrestribus, et conregabunt cum Christo, cui omnia tradidit Pater; non solum quidem assecuturi æterna præmia, sed cæteris ampliori fructione possessioneque celestium et divinorum omnium bonorum honorandi ac beandi. Quemadmodum Adam in statu innocentie dominabatur omnibus creaturis; ita electi à resurrectione recuperabunt hoc donum; verum longè excellentibus illi qui non se solos, sed et alios, ad vitam æternam adduxerint.

VERS. 45. — ILLE, id est, hujusmodi, constitutus scilicet super famulitum domini sui.

IN CORDE SVO. More Hebraico dictum est, in corde dicere, pro, occulte persuasionem teneri, ita affectum esse ac si ore diceas, quamquam non facilè hoc ore exprimas.

MORAM FACIT, tardat; jamdiu reditum distulit, nec etiamnum citò rediturus est. Inibo igitur aliam rationem gubernandæ familie, auctoritatemque mihi, non servi, sed domini usurpabo. Testantur enim mores hujus, quod non ductus desiderio adventus domini, dicat: *Moram facit dominus*, etc., sed amore vitiorum, tædique perseverandi in officio et timore domini, quemadmodum adnotat Augustinus, epist. 80. Significat Christus hujusmodi fore plures Ecclesie suæ prepositos, qui, ex absentia ipsius et iudicii tarditate, accepta occasione, delegatâ præfecturâ abutentur; longiore Domini morâ confisi, inopinatum ejus adventum non cogitant, longos sibi vitæ annos pollicebuntur, diemque illum quo reddenda sit ratio fingent nunquam venturum, postremò absentie Christi prætextu impunitatem sibi promittent in corde suo. Hanc discimus hic, causam esse vitæ impie multorum Ecclesie præfectorum, ita ut pro libidine quidvis audeant absque ullo Dei metu.

ET COEPERIT, ac perrexit, tanquam domino nunquam aut serò admodum venturo, hæc, inquam, re confisus. Multi initio, cum præfecturam acceperunt, rectè se gerunt, adventum timoreque Domini habentes præ oculis, sed postquam præfectura ipsis, temporis lapsu usque, stabilita videtur, exunt timorem Domini, et tanquam agnata ipsis præfectura perpetua foret, nec Dei iudicio obnoxia, incipiunt agere omnia pro libitu.

PERCUTERE, pulsare, verberare, injuriâ afficere,

VERS. 44. — SUPER OMNIA BONA SUA, id est, non solum super famulitum, sed quia fidelitatem ejus expertus est, super omnes divitias suas, CONSTITUET ILLE, penè patrem sibi. Quo significatur præcellens beatitudinis gradus, qui fidelibus præfectis Ecclesie à Deo tribuendus est.

VERS. 45. — SI AUTEM ILLE SERVUS DIXERIT IN CORDE SVO: MORAM FACIT DOMINUS, etc., id est, ex longâ morâ et absentia Christi, longos vitæ annos et impunitatem sibi pollicendo. ET COEPERIT PERCUTERE SERVOS, id est, coeperit, non tantum non fungi officio, sed dominari velle in clero, abutendo potestate suâ in aliorum injurias ac tyrannidem, ET

non tantum non cibare et pascere ac regere, verum etiam opprimere et injuste tractare, ac potestate ad servorum bonum sibi data, ad tyrannidem abuti; non tantum non docere, rebus sacris imbueri, et iuxta Christi leges gubernare, verum etiam exemplo, si non verbo quoque, ad recta fide aut pia vita deducere, et constantes variis modis vexare. Percutere est injuste percutere, inquit auctor Imperfecti; qui autem propter justam causam percutit, etsi percutiat, percutere non videtur. Sicut enim justa ira, non est ira, sed diligencia, sic justa percussio non est percussio, sed correctio.

SERVOS, quibus ipse conditione nihil melior est, servus, inquam, quales ipsi, praeter hoc solum quod superiorem obtineat locum.

ET ANCELLAS. Ancillarum non memio Matthaeus, sed intelligendum relinquit in famulatio amplo non desuisse ancillas, si non alias, certe uxores servorum.

ET EBRE, ET BIBE, ET INEBRIARI, id est, comessionibus ac potationibus se addixerit, bonis administrationi ipsius a domino concessis abutens ad suas voluptates, et praesentium tantum curam in cultu ventris exerens, quod ait Hilarius. Non necesse est ut potatio ad ebrietatem usque progrediatur quae obruntur usus rationis: sufficit si reddat ineptum ad obeundum officium, tempusque consumatur potando, quod sollicitudini ac labori tribuendum est, et neglecta cura conservorum, et sociate optimorum quorumque, conversetur cum ebriosis, comessionibus et potationibus vacans, et in haec substantiam domini sui Christique patrimonium expendens ac prodigens. Non latuit Filium Dei, quales futuri essent mores plerumque Ecclesiae suae praefectorum: nihil enim absurdum, verbis istis, non minas tantum, sed et prophetiam contineri. Omnium autem criminum in praefectis, duo summa capita hic licet observare: alterum est, injuriae faciendae cupiditas et audacia, quae comprehenditur neglectus salutis subditorum; alterum est, voluptatum studium. Porro illud ad hoc tanquam ad finem referitur: facit enim quis injuriam alius, ut suis commotibus ad voluptatem propriam consulat.

VERS. 46. — VENIET DOMINUS, ad eum iudicandum. En servi nequam supplicium et poena. Principio spe

INEBRIARI, id est, comessionibus ac voluptatibus suis indulget, et ita Christi patrimonium prodigat. Ubi ad duo capita vitiorum revocantur omnia praefectorum crimina, ad voluptates et injurias, id est, ad flagitia et factiora: illa ad corrumpeudum se, haec ad nocendum aliis committuntur. Sed, ut Aug., lib. 5 de Doct. Christ., c. 10, flagitia priora sunt, et factiorum fontes: factiora enim committuntur, ut removeantur impedienda flagitiorum, aut adjuvantia querantur.

VERS. 46. — VENIET DOMINUS SERVI ILLIS, ad iudicium. Adhuc enim perseverat Christus in incendantem incertitudine adventus sui novissimi; sub quo adventum suum ad iudicandum unumquemque in hora mortis intelligit. IN DIE, quae non sperat, Graece quae non expectat; imò longè adhuc abesse putat. Et dividit eum, à conservis, id est, separabit ab officio, et de familia sua eiecit. Idem enim supplicium ei infligitur, quod Math., c. 22, v. 13, invento sine veste

suà frustrabitur, veniet enim dominus, et maximum ipsi terrorem incutiet inopinatus ejus adventus.

NON SPERAT, non expectat, scilicet eum venturum, imò HORA quae putat eum adhuc longè abesse.

DIVIDET. Non tenem patremfamilias, sed severissimum sentiet iudicem, inquit Hieronymus. Dividet autem, ait, non quo gladio eum dissecet, sed quo à sanctorum consortio eum separet. Dividet igitur eum, id est, in hoc malitiae statu inventum amputabit sui separabit à familiā suā, ab officio amovum eiecit ex numero servorum suorum familiarium.

PARTEMQE EJUS. Dabit ei talem partem, id est, hereditatem, sortem, conditionem, qualem infidelibus, consortem eum faciet infidelium. Similis loquendi modus est, Job 20, v. 29: Haec est pars hominis impij à Deo; Job 27, v. 15: Haec est pars hominis impij apud Deum; Psal. 72, v. 26; Pars mea Deus in aeternum, et alibi, desumptus à divisionibus hereditatum, ut quod Dominum exigeret abs te scis, consulto omittis; est enim hoc peccatum ex contemptu Domini et certā malitiā profectum, quod nullam admittit excusationem. Quare ut copiosior contingit scientia, ita augetur poena materia, nisi obedientia et promptum accedat obsequium.

VERS. 48. — QUI AUTEM NOS COGNOVIT, scilicet voluntatem domini; qui voluntatem domini non perinde habuit exploratam, quales plerumque sunt inferiores servi, qui servo oeconomio substant, quibus dominus non ita familiariter declarat mentem suam, sed relinquit declarandam per oeconomum suum, quantum ipsis est opus. Illi frequentior ignorant voluntatem domini, vel quod non doceantur ab oeconomio, vel quod ipsi discreto negligunt. Significat fidelem, inquit Euthymius, ignorantem ex ignaviā ac ruditate Dei voluntatem.

VERS. 47. — ILLE AUTEM SERVUS. Addit discrimen inter malos servos, quod alii duris, alii mitius sint puniendi, ut majorem terrorem incutiat illi malo servo, de quo proximè egit, familia praefecto.

QUI COGNOVIT VOLUNTATEM DOMINI, qualis est ille quem dominus constituit super familiam suam; cui ut concedidit dispensationem rerum suarum, ita et communicavit cum eo arcana omnia consilii voluntatisque suae. De futuris pastoribus est hic cerno, inquit Euthymius: pastores enim Ecclesiae imprimis noverrunt, aut certe nosse debent, quid Dominus ab ipsis et ab unoquoque requirit ac fieri velit: quos Paulus aliquoties ait: Non enim subterfugi, quominus annun-

nuptiali, qui è convivio eiectus fuit. PARTEMQE EJUS CUM INFIDELIBUS PONET, id est, conditionem, sortem ac hereditatem et talem dabit qualem habent et mereantur omnes impij. Pars autem significat sortem stabilem alienij, et consequenter aeternam, quam quasi hereditatem sibi assignatam possidet. Unde simili phrasi dicitur Job 20, v. 29, et Job 27, v. 26: Haec est pars hominis impij apud Deum; et Psal. 10: Ignis sulphur pars calicis eorum. Unde subito transit à figurā significante ad rem significatam aperiens parabolam addit: Illic, in parte hypocritarum seu impiorum, erit fletus et stridor dentium.

VERS. 47. — ILLE AUTEM SERVUS, QUI COGNOVIT VOLUNTATEM DOMINI SUI, qualis ille qui constituitur fuerit super familiam; ille enim tanquam habens concessa sibi omnia patrifamilias secreta, scit aut scire debet voluntatem ejus. De episcopis enim futuris sermo est, ut Euthymius notat. ET NON PREPARAVIT:

tiarem omne consilium Dei vobis, Act. 20, v. 27.

ET NON PREPARAVIT. Et non paravit, comparavit, disposuit, gessit, habuit, scilicet se.

ET, pro, id est; NON FECIT: hoc Syrus omisit, ut contentum in verbo parandi.

SECUNDUM VOLUNTATEM EJUS, secundum quod noverat dominum praecipisse ac velle. Hoc, utriusque verbo praeparavit et fecit, aequè iungendum est: nec solum negativè intelligendum, verum etiam affirmativè, fecit contra voluntatem Domini, transgressus est praeccepta Domini.

VAPULABIT, cedetur, multis plagis; graviter punietur. Persistit in metaphora servorum, quorum propria poena sunt verbera. Graves redeunt à nuptiis Domino dabit poenam. Ita se res habet in rebus humanis, ita et in divinis. Quo perfectior cognitio, hoc gravior condemnatio, si Dei mandata quae nosci praevoceris; ut quod Dominum exigere abs te scis, consulto omittis; est enim hoc peccatum ex contemptu Domini et certā malitiā profectum, quod nullam admittit excusationem. Quare ut copiosior contingit scientia, ita augetur poena materia, nisi obedientia et promptum accedat obsequium.

VERS. 48. — QUI AUTEM NOS COGNOVIT, scilicet voluntatem domini; qui voluntatem domini non perinde habuit exploratam, quales plerumque sunt inferiores servi, qui servo oeconomio substant, quibus dominus non ita familiariter declarat mentem suam, sed relinquit declarandam per oeconomum suum, quantum ipsis est opus. Illi frequentior ignorant voluntatem domini, vel quod non doceantur ab oeconomio, vel quod ipsi discreto negligunt. Significat fidelem, inquit Euthymius, ignorantem ex ignaviā ac ruditate Dei voluntatem.

ET FECIT DIGNA PLAGIS, et tamen ea fecit, quae contra eam sunt, quae nimirum dominus prohibuit cum plagarum seu supplicii interminatione.

VAPULABIT PACIS, paucioribus scilicet plagis (quam vocem Syrus repetit claritatis causā) eo qui novit: est enim comparatio utriusque inter se; minus graviter punietur; quoniam etiam in aeternum et poena aeterna, quando peccata ex genere mortalia sunt. Nam multas et paucas plagas accipere, inquit Basil., quest. 267, inter breves, non finem supplicii, sed differentiam significat; nec in temporis extensione aut complemento, sed in supplicii differentia contingit, nempe ut igne inextinguibili uterque di-

id est, nequidem animum suum composuit, ut voluntatem Domini fecerit, et praeinde etiam non fecit; VAPULABIT MULTIS; gravior est enim cognitio veritatis et praeccepti praevariatio.

VERS. 48. — QUI AUTEM NOS COGNOVIT voluntatem Domini, quales plerumque sunt inferiores servi inferiores, et tamen FECIT DIGNA PLAGIS, à Domino scilicet prohibita, quae ipsis erat nocere et culpabiliter nocere; VAPULABIT PACIS, id est, paucioribus quam ille qui novit: vapulabit tamen. Unde Basil., quest. 267, inter breves, notat significatū discrimen poenae non in aeternitate, sed in acerbitate tantum, hoc est, utraque aeternam fore, unam tamen alterā mitiorem. Ne verò res suas in tuto postas existimarent, si neque scienter, neque ignoranter praevariarentur officium, mox addit, etiam de bonis

«gnus sit, sed unus mitius, alter acrius ardente.» Levior ergo seu minus gravis poena hunc manet, non tamen impunus abibit. Atqui ignorat voluntatem domini, objicit Euthymius. Sed tamen ita quoque vapulabit, respondet: cum enim scire potuisset, non scivit, sed, quod Titus addit, discrete negligit. Eadem habet Theophylactus. Non enim de ignorantia invincibili hic agitur, quam superare nequias; nam haec prorsus aufert peccati rationem; sed de ignorantia earum rerum quas scire quis tenetur et potest; nec tamen de affectatā ignorantia, quae quis consulto vitat scientiam, ne cogatur bene agere, de qua Psalmus 35, v. 4: Noluit intelligere ut bene ageret; haec enim auget peccatum, non minuit; sed de ignorantia simplicis, quae quis negligit scire quod potuit et debuit; illa sit conjuncta peccato, minuit ejus gravitatem, ita ut minori poenā placendum sit, non tamen exhibit ad omni poenā. Nam si hoc juris sibi postulat mortalis homo, ut de sua voluntate servos velit inquirere, ne quid temerè vel confusè domi geratur; quanto major Filio Dei debetur auctoritas, ut quicumque illi serviunt, sollicitè doceri se curent mandata ejus? Sed si servus qui imprudens labitur, poenam non effugit, quid fiet perverso et rebeli? quā horribilibus vindicta, consulto peccanti impendat! Id notant Titus et Theophylactus. Hic, quemadmodum dictum est, longè durius tractabitur quam ille: quia in illo non tantum contemptus domini est, quantus in hoc, qui velat datā operā imperium domini sui conculcat. Hic siquidem desperat, ait Euthymius, ille verò segnis fuit: gravior est autem segnitie contemptus.

Intelligenda est autem sententia de eodem genere rerum, et positis ceteris paribus, quemadmodum solent hujusmodi comparationes.

OMNI AUTEM, SYRUS, omni enim: datur enim ratio illius discriminis, cur gravior poena sit ejus qui quam noverat domini voluntatem non fecit; quantum ratio generalis sit, quae non solum scientiae donum, sed et alia quaecumque Dei dona tangat, sumpta à rebus humanis, ubi scie fieri solet, ut quo quis plura beneficia in aliquem contulit, eo plus gratitudinis vicissim ab ipso postulat.

CUI MULTUM, multa dona, gratia copiosa aut multiformis; exempli causā, multa eximiae scientiae voluntatis ac mysteriorum Dei, magna gratia intellectus divinae voluntatis, ait Euthymius.

operibus reddendam esse rationem; quod OMNI CUI MULTUM DATUM EST, id est, qui multis Dei donis ornatus fuerit, sine illa sit scientia voluntatis Domini, sive aliud quippiam, MULTUM QUERATUR AB EO, id est, multum repositur in iudicio, cum Dominus à nuptiis redierit, videlicet rectus usus singulorum, et lucrum ex eis. Unde Gregor., lom. 9 in Evang.: Cum augetur dona, rationes etiam crescant donorum. Nam inter homines quoque pluribus affectus beneficiis plus debet gratitudinis. ET CUI COMMUNICAVERTUR MULTUM, id est, cujus fidei magna functio fuerit concessa, scilicet salutis aliorum procuranda. Videtur enim hic distingui datum à commendato, ut datum referatur ad donum, quod propriam salutem spectat, commendatum ad alienam. PLAGIS PLENIT AB EO, quia reddenda erit ei ratio etiam de animabus alienis. Itaque clarè

DATUM EST, ad Deo.

MULTUM QUÆRERETUR, multum requiretur, posceretur ab eo; exempli causâ, exacta observatio voluntatis Dei, Quæretur autem, in iudicio, tam particulari, quam universali, Domino in notitiis redente. Tunc enim de omnibus Dei donis exigetur ratio, an ut oportuit usi eis fuerimus, an non usi, quin potius abusi. Hæc enim lege data fuerant singula, ut olim reddenda esset ratio. Tunc difficile erit de multis respondere, rarique, eorum qui multa acceperint, erunt, qui omnino satisfaciant, nec incurrant penam. Nam si non tantum inveniatur in nobis, quantum justo Dei iudicio quæretur, damnabimur ad penam pro merito, prout plus minusve nobis defuerit. Hoc est quod D. Gregorius ait, homilia 9 in Evangelia: *Cum auferantur dona, rationes etiam crescant donorum.* Dicat aliquis: Præstat igitur ignorare voluntatem Domini, nec laborare ut ad eus cognitionem pervenias. Qui id ex composito faciat, non se eximat à majoribus plagis aut pœnis, sed coarctet sibi potius majores ac majores, quia affectet ignorantiam, habendus non ignorans, sed contemptor (quod docet Beda) ex eorum numero de quibus scriptum est: *Dixerunt Deo: Recede à nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus*, Job. 21, v. 14. Hujusmodi ignorantia non excusat, non minuit delictum, sed magis accusat quæ aggravat. Ex magnâ enim peccandi libidine provenit, cum vult aliquis ignorare illud, cuius scientia posset eum à peccato retrahere.

ET CUI COMMENDAVERUNT MULTUM, phrasîs Hebraica, quâ persona tertia pluralis impersonaliter usurpatur, pro, et cui commendatum est multum, ejus fidei multa commissa sunt, cuius fidei lata ac magna functio delegata est procurandæ salutis aliorum, etc. Videtur enim datum referri ad hujusmodi dona, quæ ad illius propriè salutem faciunt cui data sunt; commendatum autem, ad ea quæ propriè ad aliorum salutem conducunt, ut auctoritas, præfectura. *Multum commendatur ei*, inquit Beda, *cui cum sua salute, dominici quoque gregis pascendâ cura committitur.*

PLUS; non plus quam sit ipsi commendatum, sed plus quam ab eo cui minus commendatum seu commissum est.

PETENT; petetur, scilicet iudicio, quemadmodum mox, pro ratione magnitudinis multitudinisque commissorum. His enim reddenda erit ratio, non tantum de suis, sed et de aliorum animabus, prout loquitur Apostolus, Hebr. 13, v. 17. *Hæc clarè indicant*, inquit Titus, *doctorum pastorumque iudicium, cæterorum non partem dactorum periculosiusque fore.* Quare ut quisque

inducit doctorum pastorumque iudicium, cæterorum iudicio non parùm gravis et periculosus futurum.

VERS. 49. — IGEM VNI MITTERE IN TERRAM. Persecutionem quidam recentiores intelligunt; sed certè non rectè dicitur Christiani velle ut illa accendatur, cum eam tantum permittat. Nec quisquam sanctius eam optat in se accendi; nam, ut August., 10 Confess.: Nemo quod tolerat, amat, tametsi tolerare amat. Rectius ergo dicitur, *ignem esse charitatem*, prout exponitur apud Ambr., serm. 13 in Psal. 118,

majoribus donis excellit, nisi tanquam ager majori impensâ excultus, proventum uberiorem domino afferat, magno illi constabit, vel inutiliter suppressæ, vel profanatæ gratiæ abusus. *Itaque potentes poterunt tormenta patienter, et fortioribus fortior instat cruciatio*, quod hæc affert Beda, ex Sap. 6, v. 7. Summa ditorum jam inde à v. 40, est, quod majora Dei dona, et commissa dispensatio amplior, apostolos et alios quoscumque, non insolentiores reddere debeant, sed sollicitiores et vigilantiores.

VERS. 49. — IGEM, etc. Quæ sequuntur deinceps aliquot versibus, alio videntur loco et tempore, aut certè aliâ occasione, dicta fuisse; non enim coherent præcedentibus: inter se autem ita coherent dicant, ut ad eamdem sententiam referenda sint. Et omnino videtur hic locus Lucae idem esse cum illo Matthæi cap. 10, v. 34: *Nolite arbitrari quia pacem veni mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.* Cuius sententiæ astipulatur Tertullianus, ubi ait contra Marcionem disputans, lib. 4, cap. 29: *Ipsæ melius interpretabatur istius ignis qualitatem adficiens; infra, v. 51: Putatis venisse me pacem mittere in terram? non, dico vobis, sed separationem. Igitur ignem eversionis intendit, qui pacem negavit. Quale prælium, tale et incendium.* Quare ut secundum Matthæum gladii, ita hic ignis nomine, rerum perturbatio intelligenda est quam parit Evangelii doctrina seu prædicatio non sui naturæ, sed malitiæ hominum. Dicit ergo Dominus: Veni ad hoc ut immittam ignem in terram, ut incendam universam terram, et universos terræ incensas conturbem et excitem ad concurrendum, tanquam ad incendium restinguendum; qui veni ut curem per universum terrarum orbem spargi doctrinam, quam plerique terrolicularum habituri sunt pro igne, quo terra et mundus universus conflaretur atque evertatur; cò quod regnantem ubique idololatriam et scelorum colluviem abolere atque in cineres redigere sit conatus. Quocirca ad eam evertendam magnis excitatis tumultibus concurrent, et adversus eus prædicatores, legatos meos, tanquam incendiarios, extinguendos conspirabunt, et persecutionis atque afflictionis igne eos adurent. Venit autem Christus ut hujusmodi perturbationem efficiat, quia nihil obstante eo, quod præsciret ex Evangelii prædicatione hujusmodi perturbationem, hominum malitiâ, securitatem, voluit Evangelium prædicari, et per universum terrarum orbem spargi.

ET QUIS Volo, aliud; nihil aliud volo, nihil magis aut æquè cupio, vel quid volo, pro quâ volo, quod sit, valdè volo, vehementer opto.

et apud August., serm. 108 de Tempore. Cum quo in idem redit, quod plerique veteres intelligunt Spiritum sanctum, ut Greg., hom. 50 in Evang., et alii, quatenus scilicet non in se, sed in hominum cordibus ardet. Et quomodo immunditas consumit. Et quo volo, id est, quid aliud volo, seu quantopere, quam unice desidero, UT ACCENDATUR, ad magis magisque benè orandum, et benè utendum donis Dei? Nam per hanc sententiam Christus declarat suæ voluntatis esse, non dona et commendata, de quibus versu præced., sint

NISI UT ACCENDATUR hic ignis, nisi ut tumultus isti exoriantur? Græcè legitur, si jam accensus est. Interpres Latinus, loco indicativi fortè legit infinitivum, quam jam accensum esse. Cæterum Theophylactus, vulgatam Græcè lectionis scripturam exponit, ut Latinus Interpres vertit, si accepto pro ut, quod frequens est; ut jam accensus sit, quantum volo ut jam accendatur? Urget, enim inquit Theophylactus, ut accendatur ignis ille. Verba sunt accersentis atque provocantis ignem et gladium, quibus omnia persecutionum genera designantur; non quod per se desideret tumultus oriri, et persecutiones adversus Evangelii sui prædicatores excitari, sed quod desideret spargi doctrinam Evangelii per universum terrarum orbem, quamvis id sciat non futurum citra graves tumultus et suorum afflictiones. Excitat itaque et animat suos ut nequidquam obstantibus turbis et persecutionibus, doctrinam Evangelii per universum mundum disseminet, quamvis totus conflagrans videatur orbis, et coelum terræ miscendam, non sine ipsorum imprimis afflictione.

VERS. 50. — BAPTISMO AUTEM. Sed priusquam id fiet ut ignis ille accendatur et extendatur per orbem terræ universum, ego HABEO BAPTIZARI; phrasîs Græca, pro, sum baptizandus.

BAPTISMO. ΒΑΠΤΙΣΜΑ, baptismum, altera phrasîs Græca, voce tamen ex Hebraicâ phrasî repetitâ, Græcè Latineque superflua; baptizandus sum, id est, immergendus tribulationibus, abundantia tribulationum opprimendus et interficiendus. Afflictio, nunc igni, nunc aquæ comparatur; quæ cum morte conjuncta, est quasi per medias aquas transitus ad celestem gloriam, in ulteriore ripâ constitutum. Quia formidabilis erat illa, cuius meminerat, concessio, et plenum terroris illud incendium: primitias persecutionis mox in suâ personâ edendas esse docet, ne deinde grave sit discipulis, partem aliquam ferre.

QUOMODO, quantopere, non est interrogans, sed exclamantis, ita ut quàm maximè affirmet.

COARCTOR, angor, USQUEM PERFICIATUR, donec perfectus sit baptismus ille, usque quò pertransierim tormentum illum, psalmi 123, v. 5. Maximore per me coarctat, angit et contristat dilatio passionis; desiderem quàm occisimè obvenire et perfici. Solent anxiorum corda contrahi, et quasi comprimî, ob dilationem rei desideratæ. Euthymius exponit: *Velut anxius sum propter tarditatem; Theophylactus: Et quomodo constrin-*

otiosa. Et quia ignis ille incense charitatis per Domini passionem in hominum cordibus maximè accendendus erat, hinc adijcit de suâ passione:

VERS. 50. — BAPTISMO, sanguinis mei, HABEO BAPTIZARI, id est, baptizandus sum seu perfundendus. Ex quibus verbis baptismus sanguinis in scholis nomen ardet. Et quomodo COARCTOR, id est, angor, seu quantopere pavore ac merore contrahor, ad quas angustias redigat? Qui sensus videtur esse ex mente Ambr. Alii tamen coarctationem illam intelligunt esse tristitiæ de dilatâ passione, seu vehementis desiderii ad patiendum: ut sint quasi impatientis amoris

gor, id est, quàm sollicitus et anxius sum ac prenor, donec perficiatur! sitio enim mortem per omnium salutem. Quasi impatientis amoris sunt verba, cui omnis mora longa videbatur, expectanda enim erat hora à Patro constituta; non tamen suâ, sed nostrâ causâ; non ut se corpore, sed ut nos peccato liberaret, et suo perfectus munere, Patris satisfaceret voluntati. Significatur vehementis desiderium tolerandæ passionis ac mortis. Atqui instantem mortem deprecatus legitur Christus infra 22, v. 42. Verum est quidem, sed illic exprimentam duxit affectionem naturæ, hic verò rationis et voluntatis. Dicit ergo Christus: Ne arbitramini quod idè securus optem ignem illum in terrâ accendi, quem ex prædicatione Evangelii mei accendendum novi, quia ignis ille me non tanget seu affiget, sed solummodo discipulos meos. Ego primus, ducis instar, torrentem aquarum intolerabilem permeabo, et mortem subito, quam modis omnibus velim quàm primum subire me posse (adè dilatio me cruciat plurimum) quia Evangelium meum non prius per orbem terrarum est divulgandum: postquam autem eam subiero, hinc prælecebit discipulis meis ex me constantè exemplum, hinc merito mortis mee illa discipulorum meorum inter tribulationes prædicatio multis evadet fructuosa.

VERS. 51. — QUIA PACEM VENI, quod advenierim ut dem pacem in terrâ. Præmonet Christus discipulos suos ne turbentur, si exoriente Christi regno, surgant tumultus; et dùm Evangelium annuntiabunt, suâ voce quasi tubâ militari innumeros hostes ad arma concitent.

Nolo quisquam meorum me ad hoc venisse putet ut mundo pacem afferam, quia homines omnes inter se concordés agant, pulchrèque inter eos conveniat, animis, morbis, vitisque, sive iisdem sive diversis laborantes; eam enim vocant homines pacem, internam et politicam. Non est illis cura si veritatis justitiæque habeatur ratio, modò benè inter homines conveniat. Veram Christi pacem, quæ potissimum animi est et hominis cum Deo, non noverunt, Joan. 14, v. 27.

DARE. Præscivit Salvator non omnes (licet id ipsè optaret, omnes autem etiam deberent) Evangelio obtemperatos, imò multos Evangelium oppugnatos, ac profunde tumultus varios ac dissidia excitanda. Quando igitur eo non obstante quò id stud præsciret, in terram venit ut Evangelium divulgaret, et, reliquis

verba, cui omnis mora longa est. Sed primus sensus videtur congruentior; nam et verba hoc magis sonant, et similem affectum expressit passiois proxima: *Tristis est anima mea usque ad mortem. Usque dem, id est, donec, PERFICIATUR; quod indicat se non tantum passione imminente, sed toto prædicationis vel vitæ tempore ad passionis mentionem aut recordationem pavore (licet voluntario) contractum esse et contrivisse. Udo, Joan. 12, factâ passionis mentione per similitudinem grati cedentis in terram, mox exclamavit: *Nunc anima mea turbata est; Pater, salifica me hæc hora.**

in incredulitate pertinacibus remanentibus, quasdam ad illud adduceret, non venit, nec venisse potuit, ut pacem sereret, sed bellum, sed disensionem. Sequitur ex utroque, praesupposita scilicet hominum malitia; estque necessitas, ut loquuntur dialectici, consequentia, non consequens. Christus sanè princeps pacis est, et regnum ipsius regnum est pacis, sed pacis quae et ipsa à Satanae mundi malitia Christo inimica dissentit, et cui illa Satanae mundi malitia adversatur. Haec igitur est Evangelii conditio ut dissidia inter homines excitet, sed non ex sua natura, quae per se res est pacifica; verum aliorum vitio, eorum qui se illi cum ceteris nolunt, uti debent, subijcere, eò quòd ea sit illius doctrina quam diabolus in illis regnans oderit, et quae illorum ingenio ac moribus adversetur. Hinc ergo discamus quanta sit corrupta naturae pravitas, quae tam incomparabile donum non modò contaminat, sed in pessimam noxam convertit. Belli igitur sive disensionis totius inter fideles et infideles, prima causa ipsi infideles sunt, qui colla nolunt jugo fidei subdere, uti tenentur; sed illorum posita atque existente pertinaci disensione, ex parte fidelium etiam Christus disensionis est causa (sancta enim est disensio ab iniquitate), ex parte verò infidelium, non est Christus causa, cum impia sit disensio à veritate Dei, et ea cum malevolentia innocentiumque persecutione ferè conjuncta. Non itaque illius Christus causa est, sed occasio: talis autem occasio, quae propter bellum ab illis excitandam praetermitti non debuit: nec enim debuit, propter obstinationem reproborum, negligi procuratio salutis electorum.

Non ad id me venisse dico, affirmo vobis. Respondet sibi ipsi: idemque valet Matthaei affirmatio, quod Lucae cum responsione interrogatio.

SED SEPARATIONEM, imò dissidium, scilicet ut dem veni. *Διζευξομαι*; significat divisionem in partes, quasi dicas disparationem: ita autem dissidium vocat Lucas, dum gladii similitudinem respicit, quem Matthaeus ad hanc rem affert, qui conjuncta separat ac divellit.

VERS. 52. — EX HOC, scilicet tempore. *Ex nunc*, ad verbum, id est, brevi, posthac, quando Evangelium publicè annuntiabitur.

QUINQUE, pater, filius, mater, filia et nurus. Nam socrus eadem est quae mater.

IN DOMO, in qua prius erat mala pax, nascetur salutare dissidium.

DIVISI, disparati, dissidentes.

TRES IN, adversus, duos. Sive tres intelligas in Christum credentes Evangelioque adherentes, et duos infideles, sive è converso, idem unum est.

ET DEO IN, adversus TRES. Nam ut infideles adversus fideles, ita et fideles adversus infideles dissentit,

VERS. 54. — DICBAT AUTEM ET AD TURBAS, id est, superiora ad discipulos videntur dicta: CUM VIDERITIS NUBEM ORIENTEM AB OCCASU, STATIM DICITIS, NUBES VENIT, etc., quia cum ab occasu Iudaea sit mare Me-

diterraneum, si vapores aquei inde surgunt, et in Iudaeam vento propelluntur, verisimile est, et experientia compertum in aquas brevi resolvendos.

sententis scilicet contrariis, quamquam non hi inimicis atque injuriis actis.

VERS. 55. — IN NUBEM, *ἐν τῇ νέφελῃ*, adversus nubes. In Graeco mutantur casus; cum in duobus prioribus paribus, Evangelista dedisset praepositioni *ἐν* tertium casum, in tertio pari dat quartum casum, expositionis gratia. Nam tertius casus loco quarti positus fuerat, uti aliquando. Vehementius urgeat oporteat spiritus quam carnis vincula.

Exprimit Christus non fore vulgare dissidium, sed bellum etiam intestinum atque domesticum, quod separat hominem ab omni re quae cum ipsius doctrina pugnat, quantumvis aliis charissima res illa fuerit. Tam ardens enim sui studium requirit, ut oporteat omnes humanos affectus quantumvis impotentes illi cedere; atque ita fit ut et hi qui mundum deamant citius sevant in sibi charissimos, quam infidelitatem vitiaque quibus assueverunt relinquunt; et quos semel attingit ardor evangelicae charitatis, nullis affectibus avelli se potantur ab eo quod ceperunt amplecti. Parentum autem, liberorum et domesticorum appellatione intelligit Salvator conjunctissimos quosque, qui ut plus nocere possunt, ita plus facessere negotii fidelibus ut eos à fide abstrahant, et quantus sunt inter se conjunctiores, tanto disensiones majores et acerbiores. Porro sive filium hic intelligas fidem et patrem infidelem, sive è contra infidelem filium et patrem fidem, atque ita in consequentibus, idem unum est: aequale enim est ex utraque parte dissidium. Sed illud discriminis est quòd fidelis ita maneat constans in sententià christianae fidei, nec adducatur ut obtemperet jussis impis infidelis, ut tamen infideli malè nec velit nec faciat (nam si fortè aliter, certè non id facit ex doctrinà Christi); infidelis autem ita maneat pertinax in infidelitate, nec adducatur ut Evangelio subscribat, ut etiam plerumque infideli malè et velit et faciat.

VERS. 54. — ET AD TURBAS. Superiora dixerat quaedam discipulis, quaedam turbis, quaedam utrisque: id quod sequitur propriè turbis (nam discipuli hinc in parte non decessant officio) quibus tamen intelligendum est comprehendi scribas et Phariseos praesentes.

ORIENTEM, surgentem.

DICITIS, judicatis, praedicatis.

NUBES, imber, pluvia.

VENIT; praesens est pro futuro proxime imminenti: brevi veniet, mox pluet. Sic dixit et Elias, 3 Reg. 18, v. 44.

ET ITA FIT, ut plurimum. Nubes enim argens Iudaeis ab occasu, demonstrat vapores aqueos è mari, solis virtute ita sursum attractos, ut non desiccatos (neque enim facile id valet sol in occasu), ventoque occiduo propulsos, brevi in aquam resolutos, Iudaeam regionem, quam mare alluit ab occasu, pluvia

diterraneam, si vapores aquei inde surgunt, et in Iudaeam vento propelluntur, verisimile est, et experientia compertum in aquas brevi resolvendos.

irrigaturos; quamquam ex longè rerum observatione, magis quam ex causà physica, turbae id consequerant praedicare.

VERS. 55. — AUSTRUM, NOTUM, ex meridie FLANTEM scilicet videritis aut senseritis.

ET FIT, aestus. Meridies enim, naturam referens aeris, ut occidens aquae, profert ventum calidum simul et humidum, quod docent physici; quamquam sunt qui meridianaem ventum Iudaeis, tam siccam fuisse doceant quam calidam, eò quòd per regiones siccas simul et calidas in Iudaeam involaret, cum in Europam ut veniat, Mediterraneum ipsi mare transvolandum sit.

VERS. 56. — *HYPOCRITE*, etc. Sermonem nunc improprie in scribas potissimum et Phariseos eorumque discipulos et aescelas, quos non paucò numero adfuisse credibile est, turbis permixtos, stringit: quamquam et turbis congruerit hactenus, quòd cum prudentes et sagaces haberi vellent ex rebus hujusmodi minimi momenti, plus quam stupidos se praebuerint in observandis rebus iis quarum observatio maximè salutis ipsorum intererat.

FIACIEM, dispositionem, COELI, ex praesenti facie caeli futuram. A recto itaque naturae ordine arguit Christus, justè suà ingratitudine perire qui in rebus praesentis vitae praepostero studio satis acuti, coelestem lucem, scientes et volentes stupore obrunt. *Faciem* autem, id est, vultum, habitum, dispositionem, speciem externam: sic enim *facies* Hebraeis dicitur, externa species, et quasi vultus rerum omnium.

ET TERRAE, mutatà enim facie caeli, mutatur et terrae.

PROBARI, explorare, judicare, discernere, ita ut intelligatis qualem tempestatem portendat facies caeli, qualemque terra consequenter passura sit.

HOC AUTEM TEMPUS regni Dei propinqui vobis facti, hoc tempus visitationis vestri per me Messiam à Deo promissum, à quo salus omnis vestra pendet, quod vobis, vel salutem afferet aeternam, si fuerit observatum, vel exitium aeternum, si fuerit neglectum.

QUOMODO NON PROBASTIS? exploratis, dijudicatis, agnoscitis adesse praesens? q. d.: Mirum est vos non agnoscere, cum plurima suppetant ejus argumenta,

VERS. 56. — *HYPOCRITE*, FACIEM COELI ET TERRAE NOTIS PROBARE, id est, dispositionem eorum explorare, discernere notis: ita ut ex hinc vel illa caeli constitutione sciatis, quid in terra futurum portendat: facies enim terrae secundum coeli constitutionem modo jam dicta juxta solet. HOC AUTEM TEMPUS, hujus praesentis adventus mei, et regni colorum propinqui, QUOMODO NON PROBASTIS? id est, non dijudicatis et agnoscitis adesse praesens, cum ejus indicia essent plurima, longè certiora ipsis, quas dixi, aeris constitutionibus. Sententia ferè similis est, Matth. 16, initio, et Sapientiae 13, v. 9. Sed quia turbae causari possent, se mysteriorum occultorum ignaros non posse tempora illa discernere, praevient eas Christus.

VERS. 57. — QUID AUTEM ET A VOBIS IPSIS, id est, ex iis quae inter vos juxta prophetias adimplentur, et

caque longè et clariora et certiora, quam illa tempestatum aeris. Taxat itaque illorum stupiditatem caecitatemque in negotio salutis eorum, maximà cum ingratitudinae conjunctam.

VERS. 57. — QUID AUTEM, cur autem, ET A VOBIS IPSIS, vel ex vobis ipsis, vel ex animis et conscientiis vestris, NON JUDICASTIS, non discernitis, non intelligitis, quòd JUSTUM EST vos judicare; quòd merito oportet vos intelligere? Occurrit objectioni turbae ac vulgi, quòd ipsi, cum Scripturarum rerumque sacrarum sint imperiti, signa temporis adventus Messiae ex prophetis adnotare haud possint; et relegat eos ad proprios ipsorum animos ac conscientias, affirmans, quòd si vel secum ipsi separato omni pravo affectu, expenderent coram Deo, ea quae suis oculis quotidie vident, posse eos absque aliis externis testimoniis, ex conscientia sua dicamine, venire in cognitionem temporis praesentis, quòd Messias diu expectatus adest; sed ita esse Dei gloriae et suae salutis incuriosus arguit, ut ne tantillum quidem opere in re summi momenti ponerent. Illic itaque mali fontem aperit Dominus, quòd in suas conscientias non descendat, neque illic coram Deo secum inquirent, quid rectum sit: si enim id facerent, certè, inquit, testaretur vobis ipsa vestra conscientia, quod res est. Haec hujus loci expositioni favet V. Beda.

VERS. 58. — CUM AUTEM, cum enim. Interpres accipit enim pro autem continuativo, ut accipitur nonnunquam. Non enim videtur haec parabola praecedentibus e-barere, sed per se dicta esse, eo sensu, ut quam citissimè perciperem proximis quos offenderimus, aut etiam Deo ipsi, cui illis est adversum nos instituta, nisi ipsi reddiderimus id quòd ipsi debemus, fidem et poenitentiam; nisi cum ipso in gratiam redire satagerimus, interea dum gratiam suam ultrò nobis offert; nam judicium ipsius non sine aeterna nostra pernicie sumus experturi. Quare hic subaudiendum videtur, tale quid, quale expressum est supra, v. 54, et frequenter repetitur à Marco: *Dicbat autem et hoc: Cum vadis*, etc. Alloquitur debitorem mala fidei.

CUM ADVERSARIO TUO, cum creditore tuo, qui tibi bonà fide pecuniam crediti, *vadis*, inquam, coactus citatusque ab illo. Christus monet, terrens divini iudicii severitate, allato à judiciali consuetudine, quae

oculis vestris videtis, NON JUDICATIS QUOD JUSTUM EST? id est, quòd aequum est vos judicare, tempus scilicet expectati Messiae jam esse praesens. Ita ferè Tertull., à contra Marcionem, c. 29. Perperam ergo verba illa, *ex vobis ipsis*, eò torquentur à Cassiano, collat. 45, et aliis, quasi Christus significatum vellet, eos id posse agnoscere virtutibus naturalibus. Tantum enim vult Christus ea quae contingebant inter illos esse sufficientia argumenta externa, ut Iudaei jam antea fide imbuti agnoscerent Christum esse aliquid supra hominem, et eum quem expectabant. Argumenta autem externa in credentibus non excludunt gratiam Dei, quae juvante Judo in notitiam et fidem Christi devenire potuissent, nisi mala suà voluntate hoc Dei adiutorium repulissent.

apud omnes gentes tenet, exemplo, ut iudicium ex iustitia exerceatur. Quemadmodum, inquit, ei qui in aere alicujus est, jamque in jus vocatus pergit cum actore ad iudicem, consultum sit, ut cum illo in itinere, dum ilis adhuc pendet, componat, quod facilius longè sit cum socio quam cum iudice convenire, quod à socio expectari possit ut precibus flexus remittat aliquid de summâ; ut autem nihil remittat saltem non alligat. At iudex, pro rigore iustitiæ, et mox in carcerem probro detradat, et cogat exactissimè debitum solvere, nunquam alioqui è carcere dimissurus. Ad eundem modum expedit, ut cum fratre quem offenderis, mox cures redire in gratiam, etc. Adversarium itaque hic Salvator intelligit fratrem qui habet aliquid adversus te, quem læseris; qui etsi fortasse tibi adversus esse, teque in jus trahere nolit, evangelicè memor mansuetudinis; sed iniquitas tua, et cause illius æquitas, reum te agunt et ad Dei omnium iudicis tribunal trahunt.

AN PRINCIPEM, ad iudicem; ad magistratum vertant alii, quomodo et legit D. Ambrosius.

IN VIA, interea dum adhuc es in viâ, antequam veneris ad principem. Sequentibus hoc iungendum est.

DA OPERAM LIBERARI, ut libereris, AD ILLO, composita cum eo controversiâ; satisfacias illi quâ optimè potes ratione. Theophylactus, festina et labora, omnesque modos cogita, quomodo ab eo libereris.

NE FORTE TRAHAT, pertrahat, adducat, scilicet adversarius. D. Ambrosius legit *condemnet*, quod est reum peragat, forte ex Græco κατασφίγγω.

AD IUDICEM, id est, principem seu magistratum, quem CAPUT XIII.

4. Aderant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. Et respondens, dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3. Non, dico vobis: sed nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos: putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5. Non, dico vobis: sed si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vineâ suâ, et venit quærens fructum in illâ, et non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnâ hac, et non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?

8. At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercora:

9. Et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

mox dixit, is enim fungitur loco iudicis. Ambrosius apud iudicem.

ET IUDEX. Ne postquam adversarius pertraxerit te ad iudicem, iudex condemnatum te TRAHAT EXACTORI, *ἐκαστοῦ*, sic dicto à *ἐκαστοῦ*, quod non tantum facere significat, verum etiam exigere; quod exigat cogatque solvere ea quæ iudex solvenda definiit; præter pecuniam creditam, et litis expensas, frequenter etiam multatam constitutam in temerè litigantes. Is est quem Matthæus vocat *ministrum*.

VERS. 59. — DICO TIBI. Quod si fiat, hoc tibi certò affirmo, quòd NON EXIES, etc.

MINUTUM. Matthæus *quadrantem*, qui duo minuta complectebatur: mens enim Domini fuit, minuti pretii nummulum dicere, qui solvendus restat. Sensus est: Summo tecum iure agetur, non liberaberis à carcere donec pœnas lueris extremas, tantas quantas exigit extremus iustitiæ rigor, sive æternas pro offensâ gravi, sive temporarias pro levi: nam et huc spectare locum, Cyprianus, cum alibi, tum epistola 52, auctor est. Nunquam igitur liberandi sunt, qui gravi debito obnoxii hinc decesserint; nam cum æternam divinæ iustitiæ debeant pœnam, nihilque illa illis de suo iure remittat, nunquam fecerint aut luerint satis; solvent semper, persolvent nunquam, juxta Bedam in Lucam. Cum aliis porro etsi similiter extremo rigore agatur, ut iustitiæ satisfaciatur; nihil prohibet tamen, quin eis succurri possit; non ita ut iustitiæ non satisfiat, sed satisfaciendo iustitiæ pro eis qui à Christi corpore et communione membrorum illius inter se mutuâ, forte est, sanctorum communione, separati non sunt, sicut separati sunt ii quos gehenna exceptit.

CHAPITRE XIII.

1. En ce temps-là même, quelques personnes se trouvèrent là qui lui parlèrent des Galiléens, dont Pilate avait mêlé le sang avec leurs sacrifices.

2. Sur quoi Jésus prenant la parole, leur dit: Pensez-vous que ces Galiléens fussent les plus grands pecheurs de toute la Galilée, parce qu'ils ont été traités de la sorte?

3. Non, je vous en assure; mais si vous ne faites pénitence, vous périrez tous aussi bien qu'eux.

4. Crovez-vous aussi que ces dix-huit hommes sur lesquels la tour de Siloe est tombée et qu'elle a tués, fussent plus coupables que tous les habitants de Jérusalem?

5. Non, je vous en assure; mais si vous ne faites pénitence, vous périrez tous aussi bien qu'eux.

6. Et il leur dit cette parabole: Un homme avait un figuier planté dans sa vigne; et venant pour y chercher du fruit, il n'y en trouva point.

7. Alors il dit à son vigneron: Il y a déjà trois ans que je viens chercher du fruit à ce figuier sans y en trouver: coupez-le donc; car pourquoi occupe-t-il encore la terre?

8. Le vigneron lui répondit: Seigneur, laissez le encore cette année, afin que je laboure au pied, et que j'y mette du fumier.

9. Peut-être portera-t-il du fruit; sinon, vous le ferez couper.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo: et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbe: Sex dies sunt in quibus oportet operari: in his ergo venite, et curamini, et non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypocrite, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum à præsepio, et ducit ad aquam?

16. Hanc autem filiam Abraham, quam alligavit Satanas, ecce decem et octo annis, non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati?

17. Et cum hæc diceret, erubescerant omnes adversarii ejus; et omnis populus gaudebat in universis quæ gloriosè fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile æstimabo illud?

19. Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam: et volucres cœli requieverunt in ramis ejus.

20. Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei?

21. Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22. Et ibat per civitates et castella, docens, et iter faciens in Jerusalem.

23. Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt:

25. Cum autem intraverit paterfamilias, et clausurit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis: et respondens dicit vobis: Nescio vos unde sitis.

26. Tunc incipietis dicere: Munducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti.

27. Et dicit vobis: Nescio vos unde sitis: discedite à me, omnes operarii iniquitatis.

28. Ibi erit fletus et stridor dentium, cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab oriente et occidente, et aquilone et austro, et accumbent in regno Dei.

30. Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, et sunt primi qui erunt novissimi.

31. In ipsâ die accesserant quidam Phariseorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce egicio

10. Mais comme il enseignait un jour de sabbat dans leur synagogue,

11. Il se trouva là une femme possédée d'un esprit qui la rendait malade depuis dix-huit ans; elle était toute couchée, et ne pouvait point du tout regarder en haut.

12. Jésus la voyant, l'appela, et lui dit: Femme, vous êtes délivrée de votre infirmité.

13. Et il lui imposa les mains; et étant aussitôt redressée, elle rendit gloire à Dieu.

14. Mais le chef de la synagogue indigné de ce que Jésus l'avait guérie un jour de sabbat, dit au peuple: Il y a six jours destinés pour travailler; venez en ces jours-la vous faire guérir, et non pas le jour du sabbat.

15. Le Seigneur prenant la parole, lui dit: Hypocrites, y a-t-il quelqu'un de vous qui ne délisse son boeuf ou son âne le jour du sabbat; et ne les tire de l'étable pour les mener boire?

16. Pourquoi donc ne fallait-il pas délivrer de ses liens, en un jour de sabbat, cette fille d'Abraham, que Satan avait tenue ainsi liée durant dix-huit ans?

17. A ces paroles, tous ses adversaires demeurèrent confus; et tout le peuple était ravi de lui voir faire tant d'actions glorieuses.

18. Il disait aussi: A quoi est semblable le royaume de Dieu, et à quoi le comparerai-je?

19. Il est semblable à un grain de senevé qu'un homme prend, et jette dans son jardin, et qui croît jusqu'à devenir un grand arbre; de sorte que les oiseaux du ciel se reposent sur ses branches.

20. A quoi, dit-il encore, comparerai-je le royaume de Dieu?

21. Il est semblable au levain qu'une femme prend, et met dans trois mesures de farine, jusqu'à ce que toute la pâte soit levée.

22. Et il allait par les villes et par les villages, enseignant, et s'avancant vers Jérusalem.

23. Et quelqu'un lui ayant demandé: Seigneur, y en aura-t-il peu de sauvés? Mais Jésus leur dit:

24. Faites effort pour entrer par la porte étroite; car je vous assure que plusieurs chercheront à y entrer, et ne le pourront.

25. Et quand le père de famille sera entré, et qu'il aura fermé la porte, vous vous trouverez dehors, et vous vous mettez à heurter, en disant: Seigneur, ouvrez-nous; mais il vous répondra: Je ne sais d'où vous êtes.

26. Alors vous commencerez à dire: Nous avons bu et mangé avec vous, et vous avez enseigné dans nos places publiques.

27. Et il vous répondra: Je ne sais d'où vous êtes, retirez-vous de moi, vous tous qui faites des œuvres d'iniquité.

28. Ce sera alors qu'il y aura des pleurs et des grinements de dents, quand vous verrez qu'Abraham, Isaac et Jacob, et tous les prophètes seront dans le royaume de Dieu, et que vous serez jetés dehors.

29. Et il en viendra d'orient et d'occident, du septentrion et du midi, qui auront place au festin dans le royaume de Dieu.

30. Et ceux qui sont les derniers seront alors les premiers; et ceux qui sont les premiers seront alors les derniers.

31. Le même jour, quelques-uns des pharisiens vinrent lui dire: Allez-vous-en; sortez de ce lieu, car Herode veut vous faire mourir.

32. Il leur répondit: Allez dire à ce renard: J'ai